

עין משפט‏
נר מצוה

גד א ב ג מיי פייג מהל' וזה וזמנה הלכה יב טוש"ע ח"מ סימן רמח סעיף ט:
גה ד מיי פ"א מהל' נחלות הל' יא סמג עשן י טוש"ע אה"ע סי' ז סעיף א:
גו ה מיי שם פי"ג הל' ט סמג שם טוש"ע ח"מ סימן רעח סעיף ג:
גז ו מיי שם הל' ה טוש"ע שם סעיף ז:

רבינו גרשום

נכסי לסבתא. לזקנתיה ובתרה לירתאי. ולא הוה כהן דירש את אשתו: ולא הוה ליה אלא חד בת אחא בעל לאחר מיתת הזקנה וקא תבע ירושת אשתו שותיה ראויא לירש: אמר רב הונא. ברין הוא דיהבין: ליה דהכי משמע צוואת ההוא גברא כמאן דאמר ובתרה לירתאי יא ליכא ירתאי תהוי לירתי ירתאי דהיינו בעל ירושת את אשתו: ורב ענן אמר לירתאי. פקדי ולא דייקי: מינה לירתי ירתאי ואין לבעל כלום אלא לאחיי אשתו: והל' כותיה דרב ענן. דהא ההואל שמתה אשתו קודם שותיה מוחזקת לא ירית בעל: מכלל דרב הונא. דאמר לירתאי ולירתי ירתאי סבר דבעל נוטל בראוי כבמוחזק בתמיה: אמר רי אלעזר דבר. וה. כלומר דין זה נפתח בגדולים כלומר רב הונא שהיה גדול אמר תחלה דבעל ירית: ונסתים בקטנים. כלומר אם שאני קטן לגבי רב הונא אני אסימו ואפרשו טעמא דרב הונא כל האומר אחריו כגון זה שאמר ובתרה לירתי כאומר מעכשיו יתא בכה אחריו הלכך היא כמוחזקת וירוש אותה הבעל: אמר רבא מסתבר טעמיהו דרבי מערבא. דקבעו הלכתא כרב ענן משום דלא היתה מוחזקת ביד אשתו לפיכך אי קדמא סבתא זבין קודם מיתת אשתו זבינא זבינא הואיל דראוי לבת ואינה ענן משום דלא היתה מוחזקת: ואין הבכור נוטל פי שנים. במלוה בין שגבו קרקע בין שגבו מעות משום דלא מטא לירי.

קבה:

לִירְתִי וְאֶ לִירְתִי ירתי. וּלְאִתּוֹ הָא דאמר בפירקין לקמן (דף קלו:) נכסי לך ואחריו לפלוני ואחרי אחריו לפלוני מת ראשון קנה שני ואם מת שני בחיי ראשון יחזרו נכסים ליורשי הראשון^א ולרב ענן דהכא דאמר ולא לירתי ירתי אמאי נקט התם אחרי אחריו לפלוני הא אפי' לא היה שלישי אלא אמר נכסי לך ואחריו לפלוני ותו לא מת שני בחיי ראשון יחזרו ליורשי ראשון ראשון לא יהא לשלישי: **אָמַר רב פפא הלכתא דאין הבעל נוטל בראוי**. אצל שצב^ב נוטל כדפירש הקונטרס דכיון ^גדאינו יורש אלא הוא זוכה בנכסים מיד ובשרותו בל השצב^ד ולהכי לא חשיב צמתיתין צב' יש צכור (בכורות דף נג. ושם ד"ה ולא) גבי הנהו דאין נוטלין בראוי כצמוחזק משום דבעל יש לו שצח והוא הדין נמי דלא שקיל צעל צמלות אשתו אפי' צמה שלמה אשתו מנכסי מלוג^ה דהא זקן נמי הוי כנכסי מלוג כדמוכח מתימין דמציאת האשה (כמוצות דף סה:) ואפי' הכי משמע בפרק שור שנגח ד' וה' (ב"ק דף קז מצ.): דלא ירית צעל דלרבי דוקא הולך לאוקומי בגרושה דלא חשיב מלוה ראוי צצכור והוא הדין לגבי צעל^ו והאי דשציק^ז צעל דאיירי צה ונקט צכור שאינו נוטל פי שנים צמלוה היינו משום דלגבי צכור איפליגו אמוראי צשמעתין

אצל הוא הדין צעל כדפריש' וליכא לאקשוי דאמאי לא עריב ותני להו צהדי דלגבי צכור משנה שלימה היא בצכורות (דף נא:.) דאין נוטל בראוי אצל צעל דאין נוטל בראוי לא אשכח לא משנה ולא ברייתא אלא מימרא דא"ר אבהו ומתו צה משמיה דרבי יהושע בן קרחה לעיל בפירקין (דף קיג.): **וְאִין הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בַּמָּוֶה**. וכל שכן צצבח^ח והא דלא נקט שצח משום דמשצח לא הוה שמעינן דמלוה הוה ראוי דהא איכא למאן דאמר דאפי' לרבנן הוי מלוה מוחזק כדמאן דגביא דמיא ולהכי נקט רב פפא מלוה דאין הצכור נוטל פי שנים דשמעינן מינה כל שכן שצח ואע"ג דלגבי צעל וצכור חשבינן מלוה ראוי לגבי כתוצת אשה חשיבא מוחזקת וגובה אשה כתוצתה ממלוה אע"פ שאינה נוטלת לא מן השצח ולא מן הראוי כדתנן בצכורות (דף נג. ושם) אפי' הכי גביא ממלוה כדתנן בהסוכא (כמוצות פד.) מי שמת והניח אשה ובצ"ח יורשין והיה לו פקדון או מלוה ציד אחרים רבי טרפון אומר ינתנו לכושל צצבהן רבי עקיבא אומר ינתנו ליורשין שכולן רריכין שצועה ואין היורשין רריכין שצועה אלמא אפילו לרבי עקיבא אי לא רריכה שצועה היתה גובה אצל לפי שצריכה שצועה גובין היורשין ותו לא תגבי האשה מנהן דהוו להו מטלטלי דיתמי ולא משתעבדי ואם גבו קרקע

דבן ירית בראוי: ומקשינן **מכלל דרב הונא סבר כו'**. מדאוקיימנא טעם דבן מערבא דצעל לא ירית היינו משום דחשבי להני נכסי ראוי אם כן רב הונא דאמר ירית בעל ס"ל דצעל נוטל בראוי: א"ר^י. לפריש' טעמא דרב הונא קאתי: נפשת. התחילי: **גְּדוּלִים**. רב הונא: **בְּקַטְנִים**. רבי אלעזר ועגמזו קרי קטן לגבי רב הונא: **כְּאוֹמֵר מַעֲכָשׁוּ**. וכיון דאמר ובתרה לירתאי דהיינו לצת היינו נמי כמו שאמר מיד אני נותן את גוף הקרקע לצתי אלא שזקנתי תאכל פירות צחייה ואחר כן תקח צתי או הצא מכחה את הנכסים דחשבי לה רב הונא לגבי צת כמתנת מהיוס ולאחר מיתה והלכך הויה לה זו הצת מוחזקת צחייה צצני נכסים וכי קא ירית צעל שפיר קא ירית צמוחזק: **מַסְתַּבְרָא טַעמִיהוּ דַּבְּנֵי מַעֲרִבָא**. דחשבי להו ראוי לגבי צת ולא מוחזק דליכא למימר כאומר מעכשיו דמי דהא אם קדמה הזקנה צחייה ומכרה לאחרים זצינה זציני וכשתמות הזקנה אפי' אם תהיה הצת קיימת לא תטול כלום כדאמרין צכתוצות ^{יב}הא: ולקמן בפירקין (דף קלג.) נכסי לך ואחריו לפלוני אם קדם הראשון ומכר מה שמכר מכר ואין לשני אלא מה ששייר ראשון ואם לא שיר כלום לא שקיל מידי והלכך צעל לא ירית דאשתו לא הויה החזקה כלל צצני נכסים צחייה שהרי היתה הזקנה יכולה למכרן לגמרי מה שאין כן צמתנת מהיוס ולאחר מיתה הויה אצל דאמר מיהא ונמצא שאף גוף הקרקע לא הוחזק לצת בחיי הזקנה וגם כשתמה הזקנה אין הצת צחייה להוריש המוחזק לה לבעל: א"ר **פפא הלכא אין הצעל נוטל בראוי כצמוחזק**. בראוי ממש כגון לירש את אשתו צקצר צנחלה שצפלה לה לאחר מיתה אחא רב פפא לאשמעינן דלא ירית ^{יג}הא כולי עלמא מודו דלא ירית כדילפינן מקראי בפירקין דלעיל (ד' קיג.) מדכתיב ^{יד}יהושע ^{יד}בצצעת פנחס צנו דרב הונא לא פליג אלא צאחריו וכדפריש ר"א דכל האומר אחריו אחריו מעכשיו דמי אצל בראוי דפליגי ציה רבי ורבנן ^{יז}לעיל קדח. כגון חפורה והוי שצולי שלופפי והוו תמרי לא אחא לאשמועינן דאין הצעל נוטל אלא ודאי הצעל נוטל שהרי כשתמה יורש את כל נכסים שהיתה מוחזקת צהן וכי גדלי פירי צרשותיה גדלי דנהי דפליגי רצנן צצכור דהתם היינו טעמא כדאמרן לעיל (ד' קדח.) לתת לו ^{יח}דגרים ^{יח}הא מתנה קרייה רחמנא אצל גבי צעל ליכא למימר הכי ועוד דאפילו צכור כה"ג דליכא יורש אחר אלא הוא יורש כל נכסי אצוי הכל מודים שירש הכל ואפילו שצח הראוי דהא כי אשצות צרשותיה אשצות: **וְאִין הַבְּכוֹר נוֹטֵל בִּרְאִיו כצמוחזק**. כרבנן כגון דהוי שלופפי והוו תמרי שצופי שמן על ידי שצח שצצחו אחר מיתה אצוי אצל דיקלא ואליס ארעא ואסקא שירטון שצדיין שמן הראשון עליהם הכל מודים דשקיל חלק צכורה אצל צענים וצצרוס לא שקיל צכור פי שנים אפי' לרבי ואע"פ שצדיין לא נשתנה שמן משום דשצח שהצצחו יתומים הכל מודים דלא שקיל. ומיהו היכא דמת צכור בחיי אצוי צניו של צכור יורשין חלק צכורתו עם אחי אחצ דומיא דצנות כלפחד וכדפרישית לעיל בפירקין (ד' קטז: ד"ה ושהיה) כדתנינא בתוספתא דצכורות ^{יט}פ"ו ה"ה וכדאמרין בהלכות גדולות וצגמרת ירושלמי^י יליף לה ריש לקיש נאמר משפט לענין כפילה ^{יז}דגרים ^{יז}הא ונאמר משפט לענין פשיטת^י כו' כדפרישית לעיל: **וְאִין הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בַּמָּוֶה**. ואפילו צשטר צין שגבו קרקע צין שגבו מעות דלאו האי קרקע ולאו הני מעות צצק להון צצוהון והוה ליה ראוי. ואי תפיס עלה משכון אפי' לרב פפא צכור נוטל פי שנים דקיימא לן ^{יט}גיטין ^{יט}דף לו.) צעל חוצ קונה משכון: צמלוה

יש נוחלין פרק שמיני בבא בתרא

נכסאי לסבתא. לזקנתי אני נותן כל נכסי אם אצוי או אם אמו: **וצפרה לירסאי**. אחר מות זקנתי לא יירשו יורשין שלה כגון צנה או צתה או אציה או אחיה אלא יורשין שלי כגון צני או צתי או אחי הקרוב קרוב קודם: הויה ליה. לההוא צצרח חדא צרתא: **שציבא**. הויה צרתא: **צחיי צעלה וצחיי סצבתא**.

ואח"כ שציבא סצבתא ואחא צעלה וקצצע לפי צצשעת צוואת המת היתה צתו קיימת וכמי שאמר נכסי לסצבתא ובתרה לצתי דהיינו ירתי והיה רוצה לירש זכות אשתו: א"ר **הונא**. האי ובתרה לירתאי דקאמר הויה צצרח לירתאי ולירתי ירתאי קאמר ^אה כיון שמתנה ליורשה והרי זכתה צהן הצת שהיתה יורשת שלה כדמפרש טעמא לקמן דכל האומר אחריו כאומר מעכשיו דמי וכיון דזכתה צהן מחיים הרי הצעל יורש את אשתו דהיינו ירתי ירתאי והכי מפרש לה לקמיה ומיהו השתא לא ידעינן אכתי טעמא דרב הונא אלא שרואין אנו שזיכה את הצעל וטעמא לא ידעינן עד דמפרש ליה לקמיה: **ורב ענן אמר לירסאי ולא לירסאי ירסאי**. וה"ק ובתרה לירתאי לאותן יורשין שיהיו לי צעולם צשעת צתמות הזקנה אני נותן את נכסי כגון אם היתה צתו קיימת או אחיו או אצוי דכל אלו אני קורא צהן ירתאי אצל לא בן צתו כדמוכח לקמיה דהיינו ירתי ירתאי שמכח צתו הוא צא לירש אותו ולא לבעלה דאינו נמי ירתי ירתאי דירתאי דוקא קאמר אותן הצאים מכחי ולא לירתי ירתאי הצאין מכח כחי והלכך היכא דליכא ירתאי אחר מות הזקנה אלא ירתי ירתאי נשארו הנכסים ציד יורשי הזקנה דדומה לאומר נכסי לך ואחריו לפלוני שאם מת אותו שני יירשו יורשי ראשון כדמנינן לקמן בפירקין (דף קלו:) ואם מת שני בחיי ראשון יחזרו נכסים ליורשי ראשון: **דבעל לא יריס**. הכא דראוי הוא: אע"ג דהוה ליה צרא לצרתא. דהוה ליה ירתי ירתאי קאמר רב ענן דההוא צרא לא ירית כדקא דייק ליצנא דירתאי משמע ולא ירתי ירתאי: **ולא הויה דאינו הוה ליה צרא ודאי יריס**. הוהיל ואוה ראוי לירש את זה הנותן שהרי הצת וכל יוצאי יריכה צצמוקס שאין בן קודמין לכל יורשי האיש^א דירתאי קרינא ציה הוהיל ואוה קודם לכל יורשיו ואע"פ שצא מכח כמו ומעיקרא כי אמר לירתאי לירתאי שיהא לי צמות הזקנה קאמר וכן צתו יורש אותו וקודם לאצוי ולאחיו ואחיותו ואע"פ שהן קרוין ירתאי והצן הוה קרוי ירתי ירתאי אפילו הכי קודם דליורשיו הראוין ליורשו מן התורה רגיל לקרות ירתאי וטעמא דצעל לא ירית לא משום דהוי ירתי ירתאי דאינו היה ראוי לירש צחלה זו מן התורה ירתאי הוה קרינא ציה אלא משום דאינו ראוי ליורשה דהוה ליה האי ממון ראוי לאשה ולא מוחזק שצדיין לא נפל צידה ובעל אינו נוטל בראוי אצל אי איכא בן דחוי למירתה ודאי ירית

כן רב הונא דאמר ירית בעל ס"ל דצעל נוטל בראוי: א"ר^י. לפריש' טעמא דרב הונא קאתי: נפשת. התחילי: **גְּדוּלִים**. רב הונא: **בְּקַטְנִים**. רבי אלעזר ועגמזו קרי קטן לגבי רב הונא: **כְּאוֹמֵר מַעֲכָשׁוּ**. וכיון דאמר ובתרה לירתאי דהיינו לצת היינו נמי כמו שאמר מיד אני נותן את גוף הקרקע לצתי אלא שזקנתי תאכל פירות צחייה ואחר כן תקח צתי או הצא מכחה את הנכסים דחשבי לה רב הונא לגבי צת כמתנת מהיוס ולאחר מיתה והלכך הויה לה זו הצת מוחזקת צחייה צצני נכסים וכי קא ירית צעל שפיר קא ירית צמוחזק: **מַסְתַּבְרָא טַעמִיהוּ דַּבְּנֵי מַעֲרִבָא**. דחשבי להו ראוי לגבי צת ולא מוחזק דליכא למימר כאומר מעכשיו דמי דהא אם קדמה הזקנה צחייה ומכרה לאחרים זצינה זציני וכשתמות הזקנה אפי' אם תהיה הצת קיימת לא תטול כלום כדאמרין צכתוצות ^{יב}הא: ולקמן בפירקין (דף קלג.) נכסי לך ואחריו לפלוני אם קדם הראשון ומכר מה שמכר מכר ואין לשני אלא מה ששייר ראשון ואם לא שיר כלום לא שקיל מידי והלכך צעל לא ירית דאשתו לא הויה החזקה כלל צצני נכסים צחייה שהרי היתה הזקנה יכולה למכרן לגמרי מה שאין כן צמתנת מהיוס ולאחר מיתה הויה אצל דאמר מיהא ונמצא שאף גוף הקרקע לא הוחזק לצת בחיי הזקנה וגם כשתמה הזקנה אין הצת צחייה להוריש המוחזק לה לבעל: א"ר **פפא הלכא אין הצעל נוטל בראוי כצמוחזק**. בראוי ממש כגון לירש את אשתו צקצר צנחלה שצפלה לה לאחר מיתה אחא רב פפא לאשמעינן דלא ירית ^{יג}הא כולי עלמא מודו דלא ירית כדילפינן מקראי בפירקין דלעיל (ד' קיג.) מדכתיב ^{יד}יהושע ^{יד}בצצעת פנחס צנו דרב הונא לא פליג אלא צאחריו וכדפריש ר"א דכל האומר אחריו אחריו מעכשיו דמי אצל בראוי דפליגי ציה רבי ורבנן ^{יז}לעיל קדח. כגון חפורה והוי שצולי שלופפי והוו תמרי לא אחא לאשמועינן דאין הצעל נוטל אלא ודאי הצעל נוטל שהרי כשתמה יורש את כל נכסים שהיתה מוחזקת צהן וכי גדלי פירי צרשותיה גדלי דנהי דפליגי רצנן צצכור דהתם היינו טעמא כדאמרן לעיל (ד' קדח.) לתת לו ^{יח}דגרים ^{יח}הא מתנה קרייה רחמנא אצל גבי צעל ליכא למימר הכי ועוד דאפילו צכור כה"ג דליכא יורש אחר אלא הוא יורש כל נכסי אצוי הכל מודים שירש הכל ואפילו שצח הראוי דהא כי אשצות צרשותיה אשצות: **וְאִין הַבְּכוֹר נוֹטֵל בִּרְאִיו כצמוחזק**. כרבנן כגון דהוי שלופפי והוו תמרי שצופי שמן על ידי שצח שצצחו אחר מיתה אצוי אצל דיקלא ואליס ארעא ואסקא שירטון שצדיין שמן הראשון עליהם הכל מודים דשקיל חלק צכורה אצל צענים וצצרוס לא שקיל צכור פי שנים אפי' לרבי ואע"פ שצדיין לא נשתנה שמן משום דשצח שהצצחו יתומים הכל מודים דלא שקיל. ומיהו היכא דמת צכור בחיי אצוי צניו של צכור יורשין חלק צכורתו עם אחי אחצ דומיא דצנות כלפחד וכדפרישית לעיל בפירקין (ד' קטז: ד"ה ושהיה) כדתנינא בתוספתא דצכורות ^{יט}פ"ו ה"ה וכדאמרין בהלכות גדולות וצגמרת ירושלמי^י יליף לה ריש לקיש נאמר משפט לענין כפילה ^{יז}דגרים ^{יז}הא ונאמר משפט לענין פשיטת^י כו' כדפרישית לעיל: **וְאִין הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בַּמָּוֶה**. ואפילו צשטר צין שגבו קרקע צין שגבו מעות דלאו האי קרקע ולאו הני מעות צצק להון צצוהון והוה ליה ראוי. ואי תפיס עלה משכון אפי' לרב פפא צכור נוטל פי שנים דקיימא לן ^{יט}גיטין ^{יט}דף לו.) צעל חוצ קונה משכון: צמלוה

מסורת הש"ס

א) [לעיל קיג. ב"ק מצב:],
ב) [לעיל קכב: וס"ק, א.] [לעיל קטו:],
ד) [ב"ב פ"ח ה"ג, א.] [נמנבר כז, א.]

הגהות הב"ח

א) רשב"ם ד"ה אמר רב הונא וכו' דכיון שמתנה לבת ליורשה והרי זכתה:
ב) ר"ה א"ר פפא וכו' דלא ירית דבחה כ"ע מודו וכו' דאין הצעל נוטל דודאי הצעל כ"ל ותיבת אלא נמחק:
ג) תוס' ד"ה אמר רב פפא וכו' דכיון דליכא יורש אחר אלא הוא זוכה בנכסים וכו' ולהכי לא חשיב צמתני' וכו' דאין נוטלין לשבחא ולא צבראי כצמוחזק:

מוסף רש"י

ואין הבעל נוטל בראוי. אין צבעל יורש את אשתו צבראי לצאח למתה, כצמוחזק. לה מחיים (ב"ק צב:) יורשה שהיא מוחזקת ככר קודם מיתתה, כגון שמת אפילו ואחר כך מתה היא (נעיל קיג.) ואין הבכור נוטל בראוי כצמוחזק. בנכסים שלה היה אציןן מוחזק צשעת מיתמו, אצל ויהיו לו צלפול לו צירוש ויהיו לו לאחר זמן, אין הצכור נוטל פי שנים צהן (בכורות נא.)

מוסף תוספות

א. אע"פ שלא נתן לראשון אלא לפירות. רבנו יונה. ב. שהשביחו נכסי אשתו אחר שמתה קודם שחזויק בהן הבעל. שם. ג. ואפי' אם יש שם שנים וגי' שיוורשין בנכסים הללו עמו אשתו ולא חלקו וכו', כיון שאין אחר יורש עם הבעל בגוף השדה בחלק אשתו וכו', משא"כ בבכור, שהרי אחיו יורשים עמו בנכסי אביו, ובאים הם מכח המוריש שהבכור בא מכתו. שם. ד. [ומסתמא משוינן ירושת הבעל ליורשת הבכור לכל דיני ראוי. שם. ועיי'ש פלריסות. ה. אבל אליבא דרבנן אפי' באשת איש מוחקמא וכו', דפסקין דאין הבכור נוטל פי שנים במלוה בין שגבו קרקע בין שגבו מעות ה"י אמרינן בבעל. שם. ו. רב פפא. שם. ז. רבנן יויה הנירסא: ואין נוטלין. ח. דלא הוה בימי אבוהון דלא שקיל. מוס' יריד.